

ОЦІНКА СОЦІАЛЬНО-ГІГІЄНИЧНИХ ФАКТОРІВ РИЗИКУ ВИНИКНЕННЯ ПРИРОДЖЕНИХ ПОРОКІВ СЕРЦЕВО-СУДИННОЇ СИСТЕМИ

Т.В. СОРОКМАН, Н.І. ПІДВИСОЦЬКА, Н.О. ПОПЕЛЮК, Л.В. ШВИГАР*

Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці.

*Чернівецька міська дитяча поліклініка

Резюме. Приведены результаты оценки вероятных факторов риска развития врожденных пороков сердца. К факторам высокого риска формирования врожденного порока сердца (OR > 6) относятся: употребление алкоголя беременной (18,2), курение беременной (7,6), профессионально-производственные вредности матери (9,6) и отца (7,3).

Ключевые слова: дети, врожденные пороки сердца и сосудов, факторы развития.

Summary. Results of an estimation of probable risk factors of development of congenital heart diseases are resulted. Factors of high risk of formation of a congenital heart disease (OR > 6) concern: use alcohol of the pregnant woman (18,2), smoking of the pregnant woman (7,6), is professional-industrial harm of mother (9,6) and father (7,3).

Keywords: children, congenital heart diseases and vessels, development factors.

ТЕНДЕНЦІЯ до збільшення рівня природженої та спадкової патології в структурі дитячої захворюваності, інвалідності та ранньої дитячої смертності є однією з важливих проблем сучасної медицини. Здоров'я дитини формується під комплексним впливом спадкової схильності та зовнішніх факторів, що постійно діють як чинники ризику і чинники захисту [1, 3]. Різні фактори можуть реалізуватися в одну і ту ж ано-

малію або призводити до різних аномалій розвитку [2, 5]. Вирішальне значення належить періоду гестаційного розвитку та експозиції фактора. Вельми суттєве значення має вплив несприятливих чинників зовнішнього середовища через індукований мута- та тератогенез [4].

Метою дослідження була оцінка соціально-гігієнічних факторів ризику виникнення природжених пороків серцево-судинної системи у дітей.

Матеріали та методи

Ретроспективно в роботі використано дані офіційної медичної статистики за 5 років (щорічні статистичні збірники 2003–2008 рр.). Проаналізовано протоколи секційних розтинів та інших архівних матеріалів (всього 2350). Проведено проспективне клінічно-епідеміологічне дослідження природжених пороків серця та судин (ППС) у дітей методом випадок-контроль за період 2008–2009 рр. Реєстрацію ППС проводили в перші години або добу після народження на підставі клінічних даних лікарем акушером-гінекологом та/або неонатологом. Окрім цього, на кожний виявлений випадок ППС заповнювали екстрене сповіщення, яке подавали до медико-генетичного центру.

Обчислення асоціативних зв'язків між чинниками та ППВ проводили за допомогою критеріїв абсолютного (AR) й відносного (RR) ризику. В якості міри зв'язку досліджуваних чинників та ефектів експозиції використовували відношення шансів (OR) (Р. Флетчер, 1998). Для твердження про достовірність різниці враховували загально-

прийняту в медико-біологічних дослідженнях величину рівня ймовірності ($p < 0,05$).

Результати досліджень та їхнє обговорення

За даними останніх досліджень суттєвий негативний вплив має зростання частоти хронічного стресу у жінок під час вагітності. Зокрема, отримано докази негативного впливу хронічного стресу на фізичний розвиток плода – його затримку. Встановлено, що психоемоційний та психосоціальний стреси призводять до розвитку фетоплацентарної недостатності, частота і тяжкість якої зумовлені рівнем індивідуальної стресостійкості вагітних жінок.

Загальну оцінку медико-біологічних факторів ризику виникнення ППС наведено в таблиці 1.

Значущими для виникнення природжених аномалій серцево-судинної системи є постійні стреси у батьків та стресових ситуацій під час вагітності у матері. Стресові ситуації в анамнезі мали 35,4±3,9% матерів та 27,1±3,7% батьків основної групи, що достовірно вище показників у контрольній групі (19,7±4,9% матерів і 16,7±4,6% батьків, $p < 0,05$). Якщо у контрольній гру-

Таблиця 1

Оцінка соціально-гігієнічних факторів ризику виникнення природжених пороків серцево-судинної системи

№ п/п	Фактор	Відношення шансів (95% ДІ)	χ^2	P
1.	Відсутність вищої освіти у матері	1,1<1,8<3,2	4,8	0,03
2.	Шкідливі звички у матері	1,8<3,5<6,3	13,41	0,0003
3.	Вживання алкоголю матір'ю впродовж вагітності	4,1<8,2<13,9	25,4	0,00001
4.	Паління матері впродовж вагітності	0,9<7,6<59,1	3,909	0,048
5.	Вживання кави матір'ю	0,9<1,9<3,9	5,999	0,014
6.	Шкідливі звички у батька	1,6<2,6<4,7	9,44	0,0021
7.	Вживання алкоголю батьком до зачаття	1,4<2,3<4,0	10,3	0,001
8.	Паління батьком до зачаття	1,1<1,9<3,3	5,2	0,02
9.	Паління і вживання алкоголю батьком до зачаття	1,7<2,9<5,3	15,1	0,0001
10.	Вживання кави батьком	0,8<1,6<3,0	1,303	0,254
11.	Стресові ситуації в анамнезі: - у матері - у батька	0,3<0,5<1 0,8<1,9<4,2	4,56 2,16	0,0327 0,1414
12.	Соціальне положення матері: - робітниця промислового підприємства - службовка - домогосподарка	1,7<3,4<6,1 0,3<0,5<0,9 0,2<0,4<0,8	14,11 3,39 6,27	0,002 0,0656 0,0123
13.	Соціальне положення батька: - робочий промислового підприємства - службовець - не працює	3,9<4,3<4,7 0,2<0,4<0,7 0,06<0,2<0,7	20,92 8,79 9,24	0,0000 0,0030 0,0024
14.	Стаж матері на момент пологів: - менше 3 років - більше 3 років	0,4<0,6<0,9 1,1<1,7<2,7	5,0 5,0	0,03 0,03
15.	Стаж батька на момент пологів: - менше 3 років - більше 3 років	0,5<0,8<1,3 0,8<1,3<2,1	1,05 0,88	0,31 0,34
16.	Професійні шкідливості: - у матері - у батька	1,9<9,6<39,4 2,2<7,3<21,9	11,60 15,32	0,0007 0,0001
17.	Стресові ситуації: - у матері - у батька	0,3<0,5<1 0,8<1,9<4,2	4,56 2,16	0,0327 0,1414
18.	Важка фізична праця в анамнезі: - у матері - у батька	0,7<1,3<2,7 1,3<2,2<3,7	0,24 5,84	0,6275 0,0157
19.	Пологи: - у зареєстрованому шлюбі - поза зареєстрованим шлюбом	0,03<0,1<0,3 2,7<1,2<29,4	15,51 15,51	0,0001 0,0001

пі матері не відмічали стресових ситуацій впродовж вагітності, то 22,2±3,5% матерів дітей із ППС вказали на стреси впродовж вагітності.

За результатами дослідження встановлено, що тривалість виробничого стажу матері (без урахування характеристики виробництва) має значення як фактор ризику виникнення ППС (OR = 1,7).

Ми визначали наявність таких шкідливих звичок, як паління, вживання алкоголю, кави та наркотиків. Корелятивний аналіз вказує на вірогідні взаємозв'язки між наявністю шкідливих звичок у батьків та появою в їхньої дитини ППС ($p < 0,05$).

Шкідливі звички мали 70,1±3,8% батьків та 50,7±4,2% матерів дітей із ППС, у групі контролю – відповідно 46,9±6,1 і 22,7±5,2% ($p < 0,05$ для обох показників). 30,6±3,8% матерів та 29,9±3,8% батьків, які мають дитину із ППС, постійно вживали каву, що достовірно вище порівняно з контролем (відповідно, 13,6±4,2% матерів і 18,2±4,7% батьків, $p < 0,05$). Жоден із батьків досліджуваних груп не вказав, що вживає наркотичні препарати або є токсикоманом. Відносна більшість обох батьків дітей із ППС палили (61,8±4,4% батьків і 22,2±3,5% матерів) та вживали алкоголь (матері – у 56,9±4,1% випадків, батьки – у 98,6±0,9%). У контролі 87,9±4,0% матерів та 25,8±5,4% батьків вказали, що не палять, 31,8±5,7% матерів і 9,1±3,5% батьків взагалі не вживають алкоголю.

Вживання алкоголю і паління матір'ю впродовж вагітності визначалося за результатами анкетування матерів. Об'єми і кратність вживання, характеристики алкоголю та тютюну не оцінювалися. У нашому дослідженні 26,4±3,7% матерів дітей з ППС палили впродовж вагітності, 10,4±2,5% – вживали алкоголь (у групі контролю – 3,0±2,1 і 1,5±1,5%, відповідно). З нашої точки зору, широта поширення даного фактора може бути тільки збільшена, причому в обох групах рівномірно. І алкоголь, і тютюн, які вживаються матір'ю, підвищують ризик виникнення ППС (OR = 18,2 і OR = 7,6). Щодо батька, то найсильніші асоціації відмічено між

поєднанням паління і вживання алкоголю батьком до зачаття та ППС дитини (OR = 2,9 при ДІ 1,7–5,3). Наявність у родині хоча б однієї людини, яка палить, створює умови для постійної експозиції дитини внутрішньоутробно.

У цілому під впливом шкідливих звичок подружжя ймовірність виникнення патології у новонародженої дитини підвищувалася: (для матері OR = 3,5 при ДІ 1,8–6,3; для батька OR = 2,6 при ДІ 1,6–4,7).

Встановлено, що 11,8±2,7% матерів основної групи мали контакт з тими чи іншими професійними шкідливостями впродовж вагітності. Тяжкою фізичною працею займалися 22,2±3,5% матерів та 56,9±4,1% батьків дітей із ППС, у групі контролю – 18,2±4,7 і 37,9±5,9% відповідно ($p < 0,05$).

Розраховане співвідношення шансів засвідчило значення контактів матері (OR = 9,6 при ДІ 1,9–39,4) та батька (OR = 7,3 при ДІ 2,2–21,9) з професійними шкідливостями для підвищення ймовірності народження дитини з ППС.

Визначено достовірне збільшення ризику народження хворої дитини, якщо мати (OR = 3,4) і батько (OR = 4,3) працюють на промисловому виробництві. Специфічного зв'язку між впливом конкретного хімічного чи фізичного тератогенного чинника і певним пороком серця не визначено.

Перспектива подальших досліджень. Важливим у подальшому дослідженні є розробка критеріїв єдиного методичного підходу до обліку природжених вад розвитку. Особливої актуальності набувають дослідження щодо розробки заходів, спрямованих на пренатальну охорону плода.

Висновок

Виділені нами групи чинників ризику щодо формування ППС у плода можуть бути використані при медико-генетичному консультуванні сімей як алгоритм визначення показань до проведення цілеспрямованої пренатальної ультразвукової діагностики ППС.

Список літератури

1. Кириллов В.И. Врожденные пороки развития сердца. Детская больница 2003; 1: 7–14.
2. Сорокман Т.В., Підвисоцька Н.І., Ластівка І.В. Значення медико-генетичного консультування в профілактиці природжених вад серця у новонароджених. Буковин. мед. вісн. 2001; 5 (2–3): 175–177.
3. Сорокман Т.В., Підвисоцька Н.І., Гінгуляк М.Г. Наслідки впливу ксенобіотиків на організм матері до та під час вагітності. В: Вікові аспекти чутливості організму до ксенобіотиків: Матеріали наук.-практ. конф. Чернівці; 2002: 35–36.
4. Anderson R.H., Typan M., Freedom R.M. Ventricular morphology in the univentricular heart. Herz. 2007; 4: 184.
5. Vankaisenberg C.S., Nicolaidis K.H., Jonat W., Brand-Saberi B. Pathophysiology of increased nuchal translucency in chromosomally abnormal fetuses. Der. Gynokologs. 2009; 32: 193–199.